



# KRAŠKI ROB

Letnik 1, 2003

Številka 1



**Spoštovane bralke, spoštovani bralci,**

pred vami je novo glasilo, ki je nastalo iz skupne želje tako prebivalcev na Kraškem robu kot tudi tistih, ki delamo na evropskem projektu LIFE-Nature »Ohranitev ogroženih habitatov in vrst na območju Kraškega roba«, ki poteka v okviru Znanstveno-raziskovalnega središča v Kopru.

V prvi številki vam predstavljamo vsebino in cilje projekta LIFE ter njegovo vključevanje v evropsko omrežje posebnih varstvenih območij, imenovanih Natura 2000; seznanili se boste z botanično posebnostjo Kraškega roba in spoznali, kakšen pomen imajo dvoživke v kalih. Za »posladek« smo vam pripravili še nekaj o dogajanju v Rakitovcu.

## POMEN KALOV ZA DVOŽIVKE

V Slovenski Istri in na Krasu, kjer naravnih vodnih teles ni oziroma jih je malo, so kali postali pomemben življenjski prostor za vodne rastline in živali, med njimi tudi za dvoživke, ki so zelo ogrožena skupina vretenčarjev. V kraških in istrskih kalih najdemo 10 vrst dvoživk, ki ta vodna telesa uporabljajo kot mrestišča in letni življenjski prostor. Najbolj zgodaj, že februarja ali v začetku marca, lahko v kalih opazimo navadno krastačo (*Bufo bufo*) in rosnico (*Rana dalmatina*), kmalu zatem pa se pojavita tudi robati (*Triturus vulgaris meridionalis*) in veliki pupek (*Triturus carnifex*). Šele ko se ozračje in voda še malo segrejeta, ob kalu zaslišimo petje zelene rege (*Hyla arborea*) in zelenih žab, ki lahko pripadajo trem različnim vrstam: debeloglavki

Želimo si, da bi prebivalci tega območja v glasilu objavljali prispevke o dogajanju v lokalni skupnosti. Lepo bi bilo, da bi na ta način lahko spoznavali domače šege in običaje, nekdanji način življenja v teh krajih, predstavili nekdanje prakse gospodarjenja z okoljem v polpretekli zgodovini, morda obelodanili prastare recepte iz domače kuhinje, spoznali zdravilna zelišča in še kaj drugega.

Zato Vas vabimo, da nam na naslov uredništva pošiljate prispevke. Dobrodošlo je tudi slikovno gradivo. V uredništvu si želimo, da bi se odzvali v čim večjem številu, saj bo le na ta način glasilo zaživelo. Obenem se nadejamo, da boste v tem glasilu, ki je pred Vami, našli veliko zanimivega branja in morda navdih za Vaš prispevek.

*Bojana Lipej*

(*Rana ridibunda*), pisani žabi (*Rana lessonae*) in zeleni žabi (*Rana kl. esculenta*). Od pomladi naprej se na vodni gladini velikokrat sončijo še hribski urhi (*Bombina variegata*), medtem ko v kale le redkokdaj zaide navadni ali pisani močerad (*Salamandra salamandra*).

Kot že ime skupine pove, dvoživke nujno potrebujejo vodo za preživetje, saj se njihove ličinke brez nje ne morejo razvijati. Odrasle samice odlagajo v vodo jajčeca, ki jih samec sproti oplaja. Po nekaj tednih se iz njih razvijejo ličinke, ki dihajo s škrgami in so tudi drugače prilagojene vodnemu življenju. Šele po preobrazbi so mlade dvoživke sposobne zapustiti vodo, vendar ostanejo celo življenje vezane nanjo. Kali so torej zibelka številnim mladim osebkom, ki se kasneje, ko spolno dozori, redno vsako pomlad vračajo v rodno vodo in tam poskrbijo za nov zarod.

Za dvoživke so najbolj primerni kali s položnim dostopom in z bogato razvitim vodnim rastlinjem. V takem kalu odrasle dvoživke in njihove ličinke najdejo dovolj hrane, nudi pa jim tudi zatočišče pred plenilci. Največ dvoživk lahko najdemo v kalih izven naselij, saj je v njihovi okolici več primernega življenjskega prostora za odrasle živali.

Kljub temu da so kali večinoma umetne stoječe vode, so podvrženi povsem naravnemu procesu zaraščanja vodne površine, kar brez občasnega čiščenja vodi v popolno izsušitev. Obstoj dvoživk v kalih je tako na nek način odvisen od človeka. Ker pa so kali izgubili vrednost, ki so jo imeli včasih, veliko kalov danes izginja. Z manjšanjem števila kalov je na območjih Slovenske Istre in Krasa tako vse manj vodnih teles, primernih za dvoživke. Drugo, kar zelo ogroža obstoj dvoživk, je naseljevanje rib, predvsem akvarijskih zlatih ribic, v kalih. Številne raziskave so pokazale, da iz kalov dvoživke kmalu izginejo zaradi rib. Poleg tega je v njih kmalu manj tudi nevretenčarjev in vodnih rastlin, voda pa postane motna in neprivačna na pogled. Poleg vsega tega so dvoživke zaradi svoje tanke

propustne kože občutljive tudi na onesnaževanje. Predvsem je lahko nevarno zlivanje raznih kemikalij v vodo, na primer pranje škropilnic, ki je ponekod kar v navadi. Če postanejo kali neprimerni za življenje oziroma če izginjajo, se razdalja med obstoječimi in z dvoživkami naseljenimi kali manjša. Tako postanejo deli populacije dvoživk ločeni in še bolj občutljivi za spremembe v okolju.

Kot vidimo, so dvoživke zelo občutljive na spremembe v okolju in zato ogrožene. Ohranjanje in vzdrževanje kalov, ki so na območju Slovenske Istre in Krasa njihov najpomembnejši življenjski prostor, je zanje vitalnega pomena. Nenazadnje nas k temu obvezujejo tudi številni zakoni (Zakon o ohranjanju narave, Pravilnik o uvrstitvi ogroženih rastlinskih in živalskih vrst v rdeči seznam) in konvencije (Bernska konvencija, Bonnska konvencija), ki jih je naša država sprejela ali podpisala in varujejo to zanimivo živalsko skupino ter njene življenjske prostore.





Janja France


## PREDSTAVITEV PROJEKTA *LIFE – NATURE 2002* »OHRANITEV OGROŽENIH HABITATOV IN VRST NA OBMOČJU KRAŠKEGA ROBA«

Projekt LIFE-Nature »Ohranitev ogroženih habitatov in vrst na območju Kraškega roba« se je v okviru Znanstveno-raziskovalnega središča Republike Slovenije v Kopru začel izvajati oktobra 2002 in bo trajal 3 leta. Partnerji pri izvajanju projekta so Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Mestna občina Koper, Zavod RS za varstvo narave – OE Piran, Center za kartografijo favne in flore in španska provinca Valencia. Projekt v višini 75 % financira Evropska zveza v okviru LIFE-Nature programa. Projekt LIFE-Nature je finančni instrument, ki podpira okoljsko politiko EU, predvsem izvajanje ključnih naravovarstvenih smernic, tako imenovane ptičje in habitatne direktive. Ti dve direktivi, ki imata težo zakona, sta osnova za ustanavljanje omrežja območij Natura 2000. Območje Kraškega roba je bilo evidentirano kot ekološko pomembno območje; ta območja tvorijo hrbtenico omrežja Natura 2000, ki bo pričelo nastajati tudi v Sloveniji ob njenem vstopu v Evropsko zvezo.






Globalni cilj projekta je ohranitev naravnih danosti, kulturne krajine in izboljšanje razmer za lokalno prebivalstvo. Te cilje bomo v okviru projekta poskusili doseči z neposrednimi ukrepi, ki ohranjajo značilno krajino. Glavne naloge projekta so naslednje:

### 1) Ohranitev ogroženih habitatnih tipov (suha travišča, stene, melišče in kali), rastlinskih in živalskih vrst na območju Kraškega roba, ki bo potekalo z naslednjimi akcijami:

-  identifikacija najpomembnejših območij, kjer so ogroženi habitatni in vrste
-  priprava posebnih upravljaljskih smernic za ta območja
-  sklenitev dogovorov in vzpostavitev sistema vzdrževanja (upravljanja) teh območij
-  obnova posledic dezertifikacijskih procesov in spodbujanje trajnostne rabe območja ter

 označitev dela teh območij za prezentacijo in promocijo v javnosti

### 2) Podpora razvoju Kraškega roba kot območja, primerne za naravoslovni turizem, in dvig okoljske kulture z naslednjimi akcijami:

-  izobraževanje in informiranje javnosti o naravoslovnem pomenu območja
-  vzpostavitev infrastrukture, ki podpira promocijo območja in možnosti naravoslovnega turizma
-  sodelovanje s krajanji pri izdajanju lokalnega glasila Kraški rob
-  sodelovanje pri obnovi in ureditvi informacijskega centra v Rakitovcu
-  postavitve stalne razstave v informacijskem centru

Med glavnimi dejavniki, ki ogrožajo obstoj značilnih suhih travišč, melišč in kalov, je opuščanje tradicionalne rabe in s tem posledično izginjanje značilnih rastlinskih in živalskih vrst. V okviru projekta bodo evidentirana območja najpomembnejših habitatov, rastišč in prebivališč ogroženih vrst, pripravljene bodo smernice za takšno gospodarjenje, ki podpira ohranitev habitatov in vrst, sklenjene bodo pogodbe z lastniki in razdeljena finančna nadomestila za košnjo opuščanih in zaraslih travnikov, obnovljenih pa bo tudi nekaj kraških kalov.

Dolgoročno varstvo ogroženih habitatov in vrst Kraškega roba je v največji meri v rokah prebivalcev lokalnih skupnosti, ki so nam tako bogato dediščino ohranili. Zato smo že v začetni fazi izvajanja projekta vzpostavili močno povezavo ter sodelovanje z lokalnim prebivalstvom.

Kot alternativno možnost za ohranitev naravnih vrednot in krajine projekt ponuja in podpira razvoj naravoslovnega turizma in promocije območja. V ta namen bo v Rakitovcu del lokalne šole obnovljen in preurejen v informacijsko

točko, kjer bo postavljena tudi stalna razstava o kraških kalih. V okviru informacijskega centra bodo v bodoče organizirane različne delavnice oziroma srečanja, ki bodo nudile izobraževanje različnim skupinam ljudi (od najmlajše generacije – v okviru šolskih naravoslovnih dni do najstarejših generacij).

Prav tako se v okviru projekta razmišlja tudi o pomoči lokalnim skupnostim pri razvoju in uveljavitvi njihovih tipičnih izdelkov, kot so lahko npr. lokalne delikatese, sir, zdravilna zelišča, ter hitrejšemu razvoju kmečkega turizma.

Prihodnost tega območja je odvisna od najvrednejšega potenciala, ki postaja v sodobnem svetu vse vrednejši argument: neokrnjena naravna in kulturna krajina ter trajnostni razvoj območja.

Andrej Sovinc

## BOTANIČNA POSEBNOST KRAŠKEGA ROBA

Leta 1880, le nekaj let po smrti znanega tržaškega arheologa, botanika in župana Muzia Tommasinija, je njegov učenec Carlo Marchesetti v čast svojemu učitelju poimenoval novo vrsto popkorese – Moehringia tommasiniana. Članek je objavil v tržaškem znanstvenem časopisu. Tommasini je bil velik poznavalec kraške flore, morda največji doslej. Sam je popkoreso nabiral že leta 1843 v ostenju nad Črnim Kalom. Nabrane primerke, ki jih hranijo v tržaškem mestnem prirodoslovnem muzeju, je označeval pod različnimi imeni: opisal je novo varieteto običajne mahovne popkorese (Moehringia muscosa var. firma), nato pa jo je pripisoval dvema drugima vrstama. Tudi sam Tommasini je najbrž menil, da gre za novo, endemično vrsto Kraškega roba, saj si je o tem dopisoval s svojim sodobnikom, botanikom Parlatorejem. Smrt ga je prehitela in njegov učenec je opravil njegovo delo.

Tommasinijeva popkoresa je stenoendemit (endemit z zelo ozko razširjenostjo), njegova nahajališča pa so točkasta; teh točk pa je v stoletje in pol trajajočem raziskovanju te vrste na Kraškem robu nič več in nič manj kot le 5: ena v Italiji, tri v Sloveniji in dve na Hrvaškem. Locus typicus (klasično nahajališče) je Osp. Najbolj znano je nahajališče v dolini Glinščice v Italiji, najbolj dostopno v Podpeči, najmanjše nad Črnim Kalom. Nahajališče nad Istrskimi Toplicami (Sv. Štefan) je bilo potrjeno v osemdesetih letih, nad Buzetom pa šele v devetdesetih letih 20. stoletja.

Ta drobna klinčnica z črtastosuličastimi listi in drobnimi belimi cvetovi s štirimi venčnimi listi raste v blazinicah v skalnih razpokah. Zakaj ni pogostejša, glede na to, da je kraških sten na pretek, pa še tako redko porasle so, da je prostora več kot dovolj? Tržaški botanik Fabrizio Martini je poskušal najti odgovor s poglobljanjem v ekološke značilnosti njenega rastišča. Ugotovil je, da raste v previsih, kjer skozi ozke razpoke prav na rahlo občasno meži voda: tako rastlina dobi ne le vodo, ampak tudi v njej raztopljena hranila. Rastišče na skalovju torej sploh ni stereotipno suho in vroče, ampak je nekoliko vlažno in (zaradi previsa) zasenčeno. Po drugi strani pa vode ne sme biti preveč in ne sme kapljati na rastlino. V istih pogojih uspevajo še nekatere praproti (npr. žlezasti sršaj –



POTONIKA, lat: *Paeonia officinalis*

Foto: Lovrenc Lipej

Asplenium lepidum), redke semenke ter mahovi, alge in modrozeleni bakterije. Ta ponavljajoča se združba je dobila tudi ime: Asplenio-Moehringietum tommasinii – združba žlezastega sršaja in Tommasinijeve popkorese.

Že sredi osemdesetih let sem v dnevnem tisku opozarjal na potencialno in dejansko ogroženost Tommasinijeve popkorese s strani alpinistov. Četudi je človek velik ljubitelj narave, ga lahko nevednost ali »višji« cilji zanesejo tako daleč, da se njegovi oprimki v skalovju ujemajo prav z blazinicami Tommasinijeve popkorese. Ta nevarnost je sicer majhna, vendar obstaja.

Kadar ima neka država v svojih mejah endemita, je za njegovo varovanje seveda odgovorna sebi in svetu: izginotje bo pomenilo izginotje nasploh. Tega so se zavedli italijanski botaniki pod vodstvom prof. Livija Poldinija iz tržaške univerze, ki so predlagali to vrsto za evropsko pomembno in jo uvrstili na spisek, ki so ga zbirale takratne članice Evropske unije. V Italiji je le eno nahajališče in ocenili so, da gre za evropsko pomembno vrsto. Tako je nam, Slovencem, v pristopnih pogajanjih ni bilo potrebno dodajati, saj so to »za nas« (in za vso EU) naredili že Italijani. Še nekoliko pravnega jezika: naša popkoresa je na evropskem seznamu 483 rastlinskih vrst, ki jih je treba ohranjati z opredeljevanjem Posebnih varstvenih območij (SAC - Special Areas of Conservation). Opredeljeni so tudi kriteriji, kdaj mora država območje, kjer uspeva populacija pomembne vrste, zavarovati in ga tudi varovati. Kraški rob v Sloveniji izpolnjuje prav vse kriterije, zlasti, ker je tu kompletna slovenska in večji del svetovne populacije te vrste. Vrsta je tudi na seznamu t. i. Bernske konvencije, ki jo je podpisala in ratificirala tudi Slovenija – torej še dodatni razlogi za obvarovanje te posebnosti.




Skalnat kraški robovi so eden redkih popolnoma naravnih habitatov primorskega Krasa. Ker je habitat naraven, pomeni, da ga ni potrebno vzdrževati (kositi, pasti, ohranjati vodni režim ipd.). Zato je varstvo zastoj. Razen zakonodaje pa potrebujemo seveda tudi dobro voljo: Tommasinijeva popkoresa je predvsem izročena v varstvo ljudem, ki pod skalami Kraškega roba živijo že stoletja. O njej so razpravljali evropski botaniki v botaničnih središčih 19. in 20. stoletja (Trst, Dunaj, Ljubljana), nato botaniki in pravniki v Trstu, Rimu, Ljubljani, nato še politiki v Bruslju. Naj jo spoznajo in vzamejo za svojo še domačini in jo s ponosom kažejo obiskovalcem bodočega parka!

Mitja Kaligarič

## PREDSTAVLJAMO VAM...

### DRUŠTVO ZA TURIZEM, ŠPORT IN RAZVOJ RAKITOVEC

Društvo za turizem, šport in razvoj Rakitovec prireja od nastanka v letu 1999 sledeče aktivnosti:

-  **Tradicionalni pust**
-  **Tradicionalno šagro**
-  **Prvomajsko srečanje od odprti meji**

#### Tradicionalni pust

Pustovanje je bilo v vasi že od nekdaj pomemben družabni dogodek. Z razvrstitvijo likov, začeni s KAPOM, ŠOTOKAPOM, TURKOM, PUPAMI, ČRNIM KAPOM, KANCURLOM, DIMNIKARJEM, ZDRAVNIKOM, FRATROM in ostalimi, se povorka zbere pred vaškim domom. Nato sledi obhod po vasi, od hiše do hiše, kjer pridne gospodinje postrežejo z domačimi dobrotami in v košaro najpomembnejšega gospoda – »Kapota« položijo klobase in jajca. Seveda v Rakitovcu ni dobrega pustovanja brez dobrega muzikanta in bobnarja, ki podpirata »Kapota« in vse udeležence, da držijo do konca rajanja. Sledi bogata večerja in zabava pozno v noč.

#### Tradicionalna šagra






Tradicionalno šagro že četrto leto zapored poleg večerne zabave spremlja tudi bogat kulturni program. Dopoldan je sveta maša, nato pa sledi pohod z godbo na pihala iz vasi do novega igrišča, zgrajenega v letu 2001 za izvedbo raznih kulturnih, športnih in drugih aktivnosti. Vikend pred sv. Jakobom (okoli 25. julija) postaja za Rakitovčane in za mnoge druge, ki ta dan obiščejo njihov kraj, vedno bolj pomemben.

Nastop harmonikašev, umetniških, kulturnih in glasbenih skupin iz sosednjih društev, nastop Rakitovških pup, razna majhna športna tekmovanja, meddržavno srečanje na občinski ravni (Hrvaška (Buzet) – Slovenija (Koper)), srečanje županov, policije, gasilskih brigad, lovskih društev ter gospodarstvenikov – vse to postaja v Rakitovcu tradicionalno ali, kot temu praznovanju pravijo Rakitovčani, »smolj na dan Svetega Jakoba«.




#### Prvomajsko srečanje

V letu 2002 je bilo prvo prvomajsko srečanje. Želja je, da bi se to srečanje v prihodnje usmerilo predvsem na različna tekmovanja (tekmovanje v šahu, mori, briškoli, trišetu, malem nogometu, balinanju, planinskih in kolesarskih pohodih, konjeniških induranskih ter hitrostnem teku iz Rakitovca v Buzet). Tekmovanja naj bi potekala med poslanci slovenske in hrvaške Istre, gospodarstveniki, predstavniki policije, carine, gasilci, lovci itd. Prav tako je prisotna želja, da bi prvomajsko srečanje postalo tudi srečanje društev Turistične zveze Slovenije, ki imajo v svojem kraju narciso.

Oddaljenost od kulturnih, športnih in turističnih objektov ter različnih prireditev, je dala vasi v preteklosti svoj pečat. Po drugi strani pa neokrnjena narava in kraške znamenitosti nudijo številne možnosti, ki jih turistično društvo želi izkoristiti s sledečimi cilji:

-  ohranjanje tradicije
-  razvoj in napredek vasi
-  preprečevanje izseljevanja mladih
-  sodelovanje z ostalimi vasm
-  povečanje razpoznavnosti vasi

Društvo si je v bodoče, poleg obstoječih aktivnosti, zadalo še številne nove naloge, in sicer:

-  **POT ZA SRCE IN OŽILJE**, ki naj bi potekala od prireditvenega prostora – igrišča, mimo mostu čez železniško progo na hribovja Lipnik, Kavčiče in Žbevnico ter mimo izvira in vodnega zajetja po trasi vodovoda, kjer bomo lahko opazovali lične hišice iz kamna, ki služijo kot prezračevalniki vode, nazaj na železniško postajo.
-  Dokončati konjeniške, planinske in kolesarske poti proti Podgorju, Gračišču in Pomjanu, na Hrvaškem pa proti Lanišču do Učke.
-  Na podlagi podpisanega sporazuma med Turističnim društvom Buzet, KS Rakitovec in občino Lanišče pripraviti turistični zemljevid za istrsko območje.

Z omenjenim sporazumom skuša Turistično društvo Rakitovec doseči, da bi območje KS Rakitovec, občina Lanišče in del občine Buzet postali območje za razvoj turizma, ki bi poleg že naštetih aktivnosti vključevalo tudi vedno bolj popularno letenje z zmaji.

*Martina Miklavčič Šumanski*



ŠKRLATNO RDEČA KUKAVICA, lat: *Orchis purpurea*  
Foto: Lovrenc Lipej

**Izdaja:** Znanstveno-raziskovalno središče Koper v okviru projekta LIFE-Natura »Ohranitev ogroženih habitatov in vrst na Kraškem robu« (LIFE02NAT/SLO/008587) - finančni instrument Evropske skupnosti LIFE  
**Naklada:** 5000 izvodov  
**Naslov uredništva:** Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Garibaldijska 18, 6000 Koper